

ANALÝZA PORADENSKÝCH SLUŽEB A VZDĚLÁVÁNÍ DĚTÍ A ŽÁKŮ S PORUCHAMI AUTISTICKÉHO SPEKTRA

ÚVOD

V současné době u nás není přesnější údaj o počtu osob s poruchami autistického spektra (dále PAS) k dispozici, dosud není prováděna systematická evidence. Prevalence bývá udávána v závislosti na posuzovacích kritériích v rozmezí 2-20/10000, moderní epidemiologické studie se ale spíše přiklánějí k počtu 15-20 případů autismu na 10000 narozených dětí s méně výraznou převahou mužů. V říjnu letošního roku na IX. mezinárodním kongresu Autismus-Europe v Catanii byl zveřejněn údaj epidemiologické studie z Evropy, uvádějící až 60 dětí s poruchami autistického spektra z 10000. Vzdávající počet jedinců s diagnostikovanými poruchami autistického spektra si vyžaduje stále rozšiřování a zkvalitňování služeb nejen pro jedince samotné od jejich dětství až do dospělosti, ale systematická podpora je nutná i pro rodiny, pedagogy a další zainteresované subjekty.

Úkoly týkající se zajišťování fungujícího systému, podporujícího kvalitu poradenských služeb a vzdělávání klientů s poruchami autistického spektra (dále PAS) začal IPPP ČR plnit již v roce 2001 a tento úkol je stále aktuální.

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy schválilo dne 24. června 2003 pod č. j. 15 987/03-24 projekt Poradenské služby pro klienty s autismem a poruchami autistického spektra. Schválený projekt je uveden ve Věstníku MŠMT č. 8/2003. Projekt byl zahájen již 1. září 2001 jako pokusné ověřování Systému poradenských služeb pro klienty s autismem a poruchami autistického spektra v ČR (č. j. 16 651/2001-24). Realizací projektu byla pověřena vybraná SPC, v každém kraji vždy jedno s krajským koordinátorem poradenských služeb pro klienty s autismem. Po několika organizačních změnách se postupně **sít' poradenských služeb pro klienty s PAS ustálila a dnes již funguje v rámci vybraných školských poradenských zařízení v jednotlivých krajích několik let stabilně**. Aktuální adresář krajských koordinátorek je přiložen. Závěrem realizace zmíněného pokusného ověřování a projektu byla provedena podrobná analýza postihující situaci v zajišťování služeb v roce 2006, některé získané údaje byly srovnávány se situací v roce 2001 (ze začátku realizace zajišťování systému poradenských služeb pro klienty s PAS). **Cílem současné analýzy bylo pomocí metody dotazníkového šetření podat přehled o aktuálním stavu ve sledovaných oblastech poradenské péče a vzdělávání žáků s PAS. Zachycen byl i vývoj situace v zajišťování poradenských služeb a vzdělávání žáků s PAS (některé získané souhrnné údaje z let 2001, 2006 a 2010 byly srovnány). Závěrem jsou uvedeny návrhy na formulaci následných úkolů k podpoře kvality a dostupnosti poradenských služeb pro klienty s PAS.**

1. PROVEDENÍ ANALÝZY

Podkladem pro analýzu se stalo dotazníkové šetření, které prováděly krajské koordinátorky. Dotazník se skládal ze dvou částí. **První část** – tabulková, byla zaměřena na zjištění počtu klientů s PAS, na zjištění jejich věkového složení a aktuálního zařazení do druhů a stupňů škol, na zjištění počtu žáků s PAS individuálně integrovaných a zařazených ve speciálních školách, nebo třídách. Byly zjišťovány i počty asistentů pedagoga u žáků s PAS a jejich zařazení do škol.

Druhá část dotazníku byla zaměřena na zjištění jaký odborník primárně stanovuje diagnózu klientů s PAS, na problematiku zajišťování komplexního vyšetření klienta v SPC, včetně využívaných diagnostických nástrojů, dále na zjištění nejčastěji realizovaných služeb SPC pro klienty a další subjekty. Krajské koordinátorky zhodnotily situaci ve svém kraji týkající se možnosti vzdělávání a uplatnění žáků s PAS po ukončení povinné školní docházky, možnosti týmové spolupráce a kooperace služeb v SPC, vyjádřily se ke koncepčnosti zajišťování služeb pro klienty s PAS, ke spolupráci s poradenskými zařízeními a dalšími subjekty v kraji, k možnosti DVPP v problematice PAS, k problémům a nedostatkům v zajišťování služeb asistentů pedagoga pro žáky s PAS, k vlastním pracovním podmínkám (materiálním, prostorovým, provozním). Závěr druhé části dotazníku byl zaměřen na zjištění aktuálních problémů k řešení v oblasti vzdělávání a poradenských služeb pro klienty s PAS.

2. ZPRACOVÁNÍ ZÍSKANÝCH ÚDAJŮ – VÝSLEDKY ŠETŘENÍ

2.1 Zpracování údajů z první části dotazníku

Sběr dat pro tento materiál proběhl opakovaně formou dotazníkového šetření v letech 2001, 2006 a 2010. První fáze sběru se uskutečnila v roce 2001 v rámci pokusného ověřování systému poradenských služeb pro klienty s autismem a poruchami autistického spektra v ČR. Pokusné ověřování a následný projekt „Poradenské služby pro klienty s autismem a poruchami autistického spektra“, jehož zadavatelem bylo MŠMT a garantem IPPP ČR, byly realizovány v průběhu 5 let od roku 2001 do roku 2006. V tomto období vznikla síť krajských koordinátorek, které mimo jiné zajistily sběr dat, podílely se na sestavování dotazníků a jejich následném vyplnění. Samotný dotazník doznal v průběhu tohoto období několika změn, tak, aby reflektoval zjištění vyplývající z uskutečněných analýz. To se odrazilo i v možnostech tvorby časových řad a komparace dat.

2.1.1 Počet klientů s PAS

Celkový počet klientů s PAS v České republice se od roku 2001 do roku 2009 zvýšil více než čtyřikrát, ze 758 klientů v roce 2001 na 3361 klientů v roce 2009, jak znázorňuje tabulka číslo jedna. Růst počtu klientů s PAS je zjevně důsledkem toho, že:

- ✓ byla celkově zpřesněna diagnostika poruch autistického spektra. Mezi klienty s PAS začali být zařazováni i klienti s Aspergerovým syndromem, do té doby často diagnostikovaným jako porucha chování,
- ✓ došlo k systematizaci poradenských služeb pro klienty s poruchami autistického spektra v krajích a byla zajišťována i jejich depistáž.

V důsledku zvyšujícího se počtu klientů s PAS a fungování systematické poradenské péče byly následně zaznamenány změny v oblasti vzdělávání klientů s PAS – začaly být zřizovány speciální třídy pro děti/žáky s PAS a intenzivně byli do tříd, ve kterých se vzdělávali děti/žáci s PAS, zaváděni asistenti pedagoga.

Tab. 1: Pořadí krajů podle počtu klientů s PAS - srovnání let 2001 a 2009

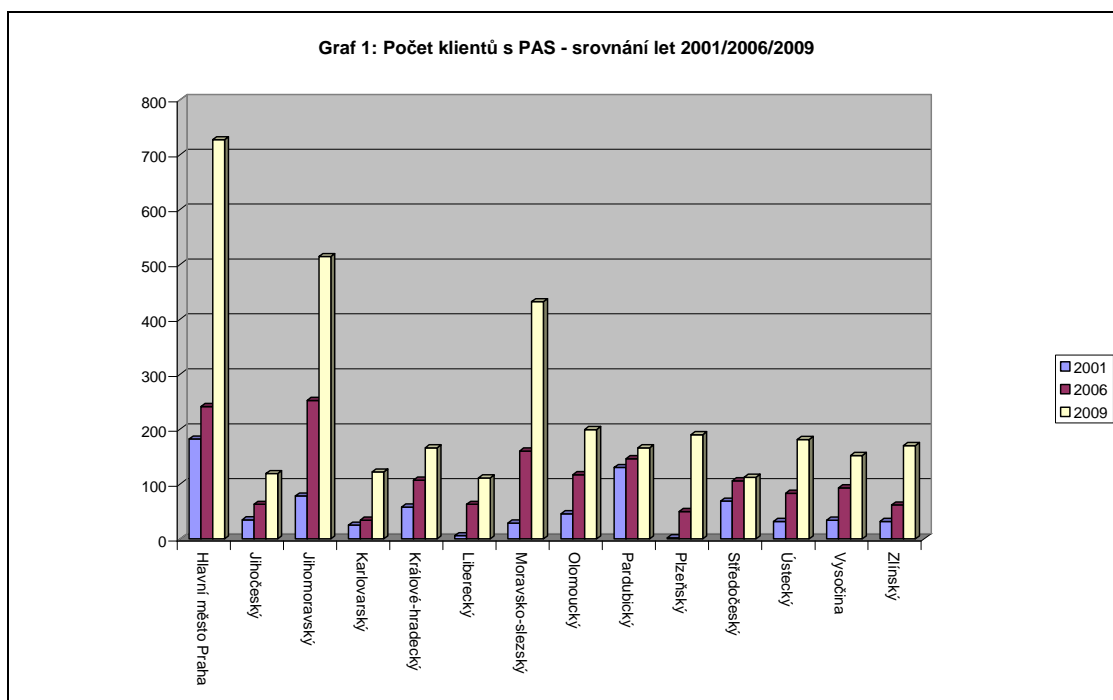
kraj	2001 (počet klientů s PAS/rok)	kraj	2009 (počet klientů s PAS/rok)
Hlavní město Praha	182	Hlavní město Praha	727
Pardubický	130	Jihomoravský	514
Jihomoravský	78	Moravskoslezský	432
Středočeský	69	Olomoucký	199
Královéhradecký	58	Plzeňský	190
Olomoucký	46	Ústecký	181
Jihočeský	35	Zlínský	170
Vysočina	34	Královéhradecký	166
Ústecký	32	Pardubický	166
Zlínský	32	Vysočina	152
Moravskoslezský	29	Karlovarský	122
Karlovarský	25	Jihočeský	119
Liberecký	6	Středočeský	112
Plzeňský	2	Liberecký	111
ČR	758	ČR	3361

V roce 2001, stejně jako v roce 2009, se na prvním místě s ohledem k celkovému počtu klientů s PAS objevuje Hlavní město Praha, kde došlo ke čtyřnásobnému zvýšení počtu klientů. Zajímavé je srovnání dalších míst v pořadí krajů. Zde můžeme zaznamenat dva trendy.

První trend souvisel s celkovým nárůstem počtu klientů ve všech krajích ČR. Průměrný počet klientů v kraji se zvýšil z 58 v roce 2001 na 240 v roce 2009. Tento trend nebyl ve všech krajích rovnoměrný a souvisel s postupným rozvojem podpůrných opatření pro děti/žáky s PAS. Příkladem může být Pardubický kraj, který se s celkovým počtem 130 klientů nacházel v roce 2001 na druhém místě v pořadí krajů. V roce 2009 vykazoval tento kraj 166 klientů, což byl počet 1,3x vyšší než v roce 2001. V celkovém srovnání krajů se však Pardubický kraj v roce 2009 posunul až na osmou, potažmo devátou pozici, se stejným počtem klientů jako vykázal kraj Královéhradecký. Za stejné období se ale počet klientů zvýšil například v Ústeckém 5,7x, Jihomoravském 6,6x a Moravskoslezském kraji 14,9x. V Plzeňském kraji se počet klientů zvýšil dokonce 95x.

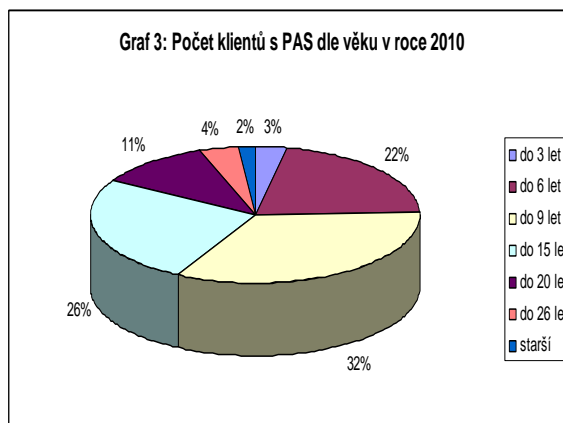
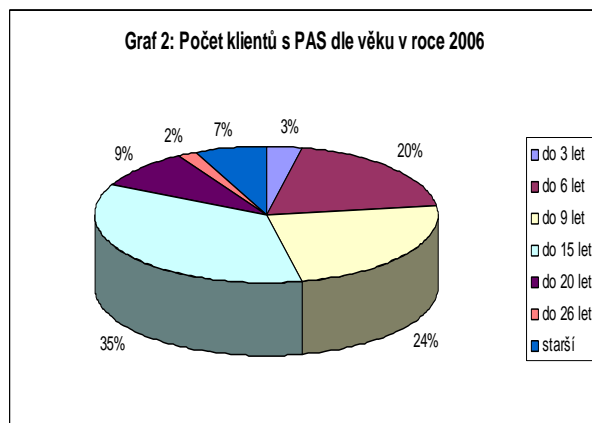
Druhým trendem bylo navyšování celkového počtu klientů především v krajích s vysokým počtem obyvatel (viz graf číslo 1). Zatímco v roce 2001 převyšovalo nebo mělo stejný celkový počet klientů s PAS jako celorepublikový průměr (58 klientů) pět krajů (Královéhradecký, Středočeský, Jihomoravský, Pardubický kraj a Hlavní město Praha), v roce 2009, kdy se celorepublikový průměr zvýšil na 240 klientů, to byly pouze tři kraje (Moravskoslezský, Jihomoravský kraj a Hlavní město Praha). V roce 2009 se ve všech třech případech jednalo o kraje s nejvyšším počtem obyvatel v rámci ČR. Tento údaj korespondoval se světovými statistikami, podle kterých připadá na 10 tisíc narozených 15-20 osob s autismem. Počet potencionálních klientů s PAS tedy exponenciálně roste s počtem obyvatel daného kraje. Výjimkou je v tomto případě pouze Středočeský kraj, kde počet klientů s PAS vzrostl mezi roky 2001 až 2009 „pouze“ 1,6x, z 69 klientů na 112 klientů, což neodpovídá celkovému počtu obyvatel kraje, který je srovnatelný s Hlavním městem Prahou. Nižší vykázaný růst počtu klientů ve Středočeském kraji pravděpodobně souvisí s lokalizací Prahy v centru Středočeského kraje. Poloha Prahy, kde se nachází řada subjektů zaměřených na klienty s PAS (vedle SPC Chotouňská – Praha 10, například občanské sdružení APLA,

SPC Štírova – Praha 8, SPC Rooseveltova – Praha 6 atd.), způsobuje, že část klientů ze Středočeského kraje navštěvuje školská zařízení a využívá služeb subjektů v hlavním městě.

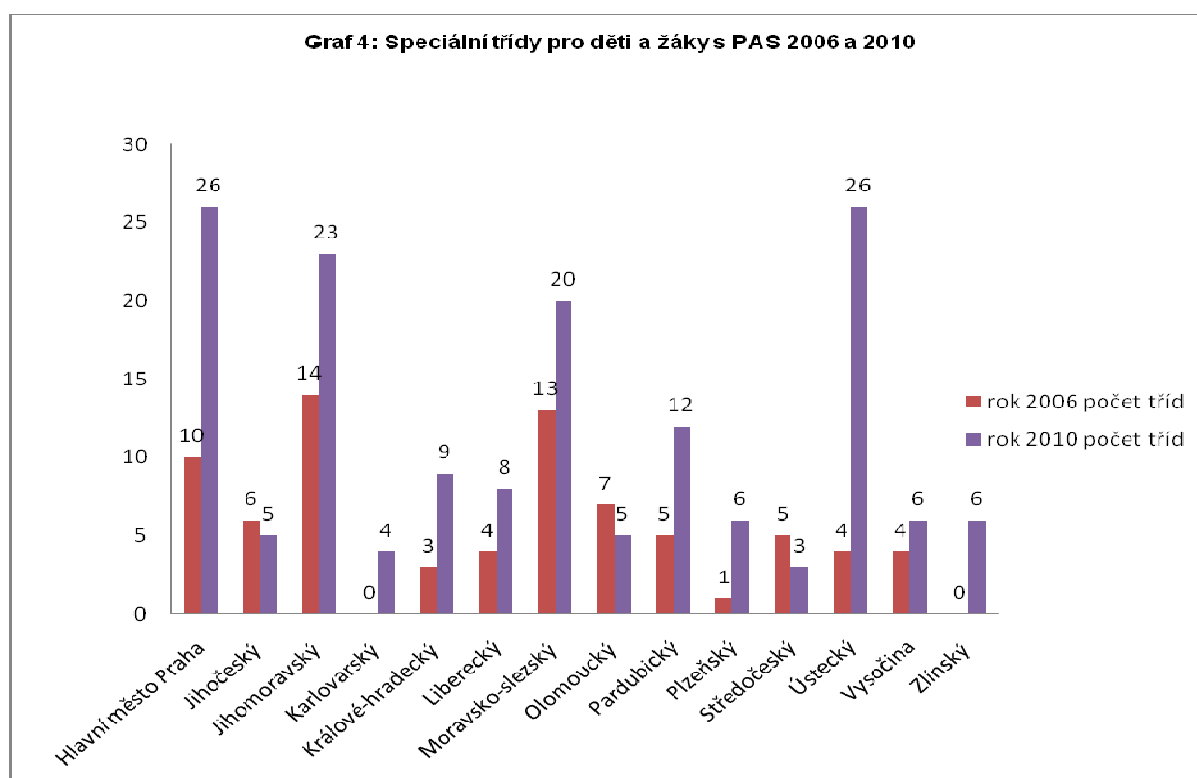
2.1.2 Zastoupení klientů s PAS podle věku

Data vyhodnocující zastoupení klientů s PAS podle věku byla k dispozici pro sledované období 2006 a 2010. Téměř nezměněné zůstalo zastoupení klientů ve věkové skupině do tří (shodně 3% v obou sledovaných obdobích) a do šesti let (20% v roce 2006 a 22% v roce 2010). Podobně klienti starší 15 let představovali v roce 2006 18% a v roce 2010 17% sledovaného vzorku. Naopak ke změně došlo v případě dvou nejpočetnějších skupin klientů, žáků prvního a druhého stupně základních škol. Zatímco v roce 2006 představovali žáci od šesti do devíti let 24% klientů, v roce 2010 to bylo již 32%. Úměrně tomu se snížil počet klientů ve věkové skupině devět až patnáct let (z 35% v roce 2006 na 26% v roce 2010). Tato změna je logickým důsledkem rozvoje diagnostiky PAS už u dětí v předškolním věku ve sledovaném období. Celkový počet klientů se v tomto období více než zdvojnásobil z 1577 klientů v roce 2006 na 3361 klientů v roce 2010.

2.1.3 Speciální třídy pro děti/žáky s PAS

Celkový počet speciálních tříd vzrostl z 25 tříd v roce 2001 na 76 v roce 2006, a následně na 159 tříd v roce 2009, tj. celkový nárůst o 134 tříd. V roce 2010 se tak, na rozdíl od roku 2006, již nevyskytl kraj, kde by nebyla zřízena speciální třída. Jak je možné vyčíst z grafu číslo 6, byl nejvyšší nárůst počtu speciální tříd pro děti a žáky s PAS mezi lety 2006 a 2009 v Ústeckém kraji (nárůst o 22 tříd), dále v Hlavním městě Praha (nárůst o 16 tříd), Jihomoravském kraji (nárůst o 9 tříd) a Moravskoslezském kraji (nárůst o 7 tříd). Zatímco Ústecký kraj disponoval v roce 2006 pouze 4 speciálními třídami, kraj Jihomoravský a Moravskoslezský zásadním způsobem navýšil počet speciálních tříd pro klienty s PAS již v období let 2001 až 2006. V případě Jihomoravského kraje se jednalo o navýšení počtu tříd z 2 na 14, v kraji Moravskoslezském pak z 2 na 13. Hlavní město Praha, Jihomoravský kraj a kraj Moravskoslezský vykazovaly v roce 2010 také největší počet klientů s PAS. Je zde tedy zřejmá souvislost nejen mezi celkovým počtem klientů s PAS a celkovým počtem obyvatel kraje, ale i mírou podpory, kterou poskytuje zřizovatel při vzdělávání žáků s PAS.

S ohledem k počtu speciálních tříd pro žáky s PAS rozdělené podle typu a stupně školy byl v roce 2009 největší počet těchto tříd v základních školách speciálních (58%), následovaly přípravné třídy v rámci mateřských škol vyučujících podle RVP PV (17%), dále speciální třídy zřízené při zakláních školách vzdělávajících dle RVP ZV (10%), speciální třídy zřízené v rámci přípravných tříd základních škol speciálních (9%) a speciální třídy zřízené při zakláních školách vzdělávajících dle RVP – LMP (6%).

2.1.4 Asistenti pedagoga

Tabulka číslo 3 porovnává počet asistentů pedagoga (fyzické osoby) u žáků s PAS v roce 2001 a v roce 2010. Celkový počet asistentů pedagoga se zvýšil z 27 v roce 2001 na 905 v roce 2010, tj. o 878 (zvýšení o 3251%). Podařil se také snížit průměrný počet klientů na jednoho asistenta z 28 v roce 2001 na 3,7 klienta v roce 2010 a to i přes celkové zvýšení počtu klientů s PAS. V roce 2001 nepůsobili asistenti pedagoga pro klienty s PAS v osmi krajích ČR (kraje Středočeský, Plzeňský, Karlovarský, Liberecký, Pardubický, Jihomoravský, Moravskoslezský a Zlínský). V roce 2010 již byly zřízeny pozice asistenta pedagoga pro klienty s PAS ve všech krajích ČR.

Tab 3. Celkový počet asistentů pro klienty s PAS 2006 a 2010 (fyzické osoby)						
kraj	rok 2001			rok 2010		
	počet klientů	počet asistentů	počet klientů na 1 asistenta	počet klientů	počet asistentů	počet klientů na 1 asistenta
Hlavní město Praha	182	5	36,4	727	111	6,5
Jihočeský	35	11	3,1	119	53	2,2
Jihomoravský	78	0	/	514	99	5,2
Karlovarský	25	0	/	122	27	4,5
Královéhradecký	58	2	29,0	166	78	2,1
Liberecký	6	0	/	111	24	4,6
Moravskoslezský	29	0	/	432	141	3,1
Olomoucký	46	4	11,5	199	58	3,4
Pardubický	130	0	/	166	23	7,2
Plzeňský	2	0	/	190	58	3,3
Středočeský	69	0	/	112	67	1,7
Ústecký	32	3	10,6	181	44	4,1
Vysočina	34	2	17,0	152	71	2,1
Zlínský	32	0	/	170	51	3,3
ČR	758	27	28,0	3361	905	3,7

Nejvyšší počet asistentů pedagoga byl v roce 2010 v Moravskoslezském kraji (141 asistentů pedagoga), dále v Hlavním městě Praha (111 asistentů pedagoga) a Jihomoravském kraji (99 asistentů pedagoga). Jednalo se o kraje, které měly v tomto roce i nejvyšší počty klientů s PAS. Nicméně pouze v případě Moravskoslezského kraje byl počet klientů na jednoho asistenta pedagoga pod celorepublikovým průměrem (3,1). V případě Hlavního města Prahy a Jihomoravského kraje vykazoval počet klientů na jednoho asistenta pedagoga třináctý a dvanáctý nejhorší poměr mezi všemi sledovanými kraji. Vznikla tím paradoxní situace, kdy Praha, která absorbovala část klientů s PAS ze Středočeského kraje, měla téměř čtyřikrát horší poměr počtu klientů na jednoho asistenta pedagoga než Středočeský kraj, který s 1,7 klienta na jednoho asistenta pedagoga dosáhl v roce 2010 nejlepšího poměru v rámci celé ČR.

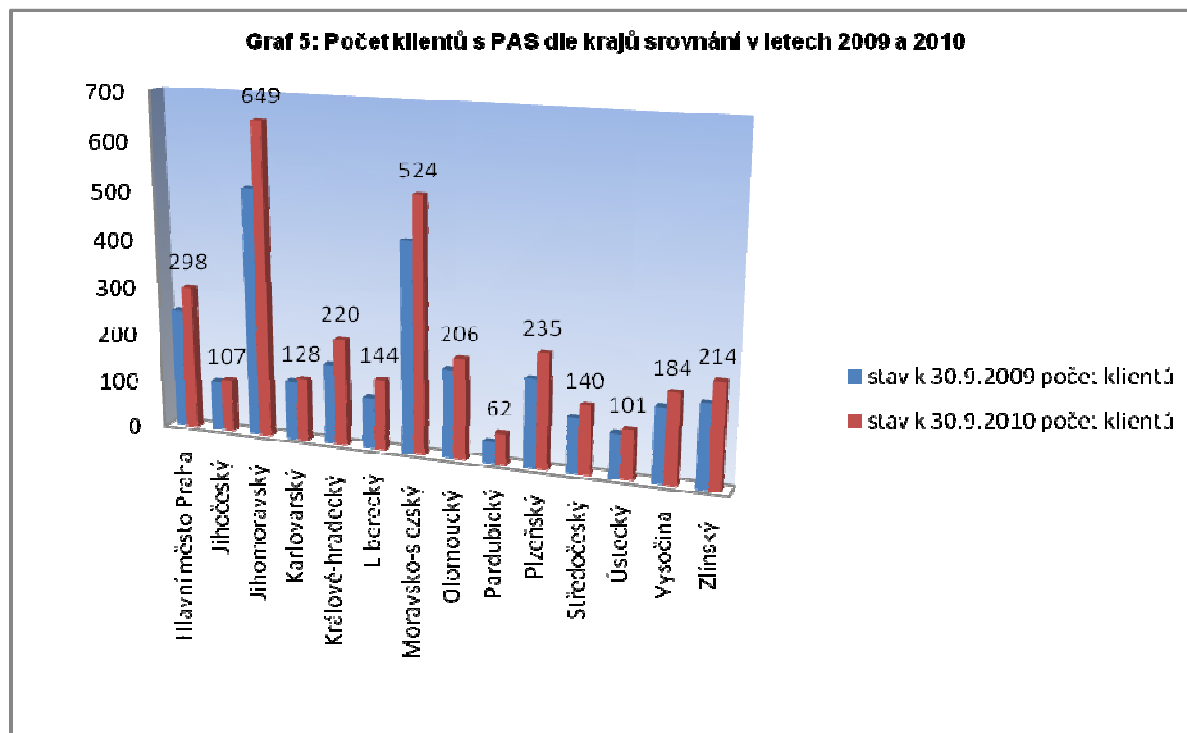
V tabulce č. 4 jsou zpracovány počty asistentů pedagoga u žáků s PAS v jednotlivých krajích podle typu a stupně školy. Nebylo rozlišováno, zda jde o asistenci u jednotlivých žáků, kteří jsou integrováni nebo o práci asistenta pedagoga ve speciální třídě či ve třídě základní školy praktické a speciální. Největší počet asistentů pedagoga se nacházel na prvním stupni základních škol, kde byl i největší počet integrovaných žáků s PAS. Na druhou stranu nejmenší počet asistentů pedagoga s ohledem k počtu studentů s PAS byl v gymnáziích, kde je i nejmenší potřeba podpory žáka ze strany asistenta pedagoga. U počtu asistentů pedagoga v mateřských školách speciálních, přípravných stupních základních škol speciálních, speciálních a praktických základních školách a praktických školách je nutné zohlednit fakt, že

počet dětí/žáků s PAS na jednoho asistenta pedagoga může být vyšší, neboť tyto instituce jsou na práci s různými typy zdravotního postižení specializovány.

Tab 4. Počet asistentů pro děti/žáky/studenty s individuální integrací (stav k 30.9.2009) fyzické osoby			
<i>Typ a stupeň školy</i>	<i>Počet integrovaných dětí /žáků</i>	<i>Počet asistentů pedagoga</i>	<i>počet klientů na 1 asistenta</i>
MŠ	211	133	1,6
MŠ speciální	167	56	3
Přípravný stupeň ZŠS	31	9	3,4
Přípravná třída ZŠ	9	3	3
I.stupeň ZŠ	348	262	1,3
II.stupeň ZŠ	165	107	1,5
ZŠ praktická	146	75	1,9
ZŠ speciální	228	145	1,6
Praktická škola	29	17	1,7
Gymnázium	46	7	6,6
Střední škola	42	16	2,6
Σ	1422	830	1,7

2.1.5 Školská poradenská zařízení

Počet klientů školských poradenských zařízení (PPP a SPC) s PAS se meziročně (k 30.9.2010) zvýšil ve všech krajích ČR. K největšímu nárůstu z 514 na 649, tj. o 135 klientů (26%), došlo v Jihomoravském kraji, jak ukazuje graf číslo sedm.

Podíl klientů SPC/PPP specializovaných pro PAS na celkovém počtu klientů s PAS znázorňuje tabulka číslo 5. V pěti případech (Jihomoravský, Královéhradecký, Středočeský kraj, Kraj Vysočina a Zlínský kraj) poskytovaly k 30.9.2009 specializovaná SPC/PPP služby všem klientům s PAS v kraji. Nejnižší poměr v tomto případě vykazovalo Hlavní město Praha, kde se nachází řada dalších subjektů poskytujících služby klientům s PAS.

Tab 5. Podíl klientů ve specializovaných SPC/PPP pro PAS (stav k 30.9.2009)

Kraj	Hlavní město Praha	Jihočeský	Jihomoravský	Karlovarský	Královéhradecký	Liberecký	Moravskoslezský	Olomoucký	Pardubický	Plzeňský	Středočeský	Ústecký	Vysočina	Zlínský	ČR
Počet klientů v SPC/PPP pro PAS	247	102	514	120	166	105	100	181	43	181	112	90	152	170	2283
Počet klientů s PAS (celkem)	727	119	514	122	166	111	432	199	166	190	112	181	152	170	3361
Poměr (%)	34	86	100	98	100	95	23	91	26	95	100	49	100	100	68

Počet odborných pracovníků školských poradenských zařízení zobrazuje tabulka číslo 6. Nejvyšší počet klientů na jednoho pracovníka (128,5 klienta) vykázal Jihomoravský kraj. V tomto případě je ale nutné si uvědomit, že Jihomoravský kraj disponuje jako jediný v republice SPC zaměřeným pouze na klientelu PAS. V případě ostatních ŠPZ se pracovníci věnují i jiným typům zdravotního postižení a znevýhodnění.

Tab. 6. Odborní pracovníci pro klienty s PAS v krajích (stav k 30.9.2009)

kraj	<i>pracovníci celkem</i>	<i>Celkový počet klientů s PAS</i>	<i>Počet klientů na jednoho odborného pracovníka</i>
Hlavní město Praha	15	727	48,5
Jihočeský	2	119	59,5
Jihomoravský	4	514	128,5
Karlovarský	1	122	122
Královéhradecký	8	166	20,8
Liberecký	3	111	37
Moravskoslezský	13	432	33,2
Olomoucký	3	199	66,3
Pardubický	4	166	41,5
Plzeňský	3	190	63,3
Středočeský	2	112	56
Ústecký	2,9	181	62,4
Vysočina	2	152	76
Zlínský	6	170	28,3
ČR	68,9	3361	48,7

2.2 Zpracování druhé části dotazníku

2.2.1 Jaký odborník primárně stanovuje diagnózu klientů s PAS?

V převážné většině stanovuje diagnózu PAS dětský psychiatr, klinický psycholog nebo neurolog. **SPC na stanovení diagnózy aktivně participuje**, značná část klientů s podezřením na diagnózu PAS přichází poprvé právě do SPC, odkud jsou klienti, v odůvodněných

případech, odesílání pro potvrzení diagnózy k lékaři. **Komplexní vyšetření v SPC je nezbytnou součástí při konečném stanovení diagnózy PAS.**

2.2.2 Které oblasti vyšetření zahrnuje komplexní vyšetření klienta s PAS v SPC v rámci psychologické diagnostiky?

Psychologické vyšetření v SPC je nejčastěji zaměřeno na posouzení:

- kognitivních funkcí,
- celkové úrovně rozumových schopností,
- vývojové úrovně jemné a hrubé motoriky a hemisférové koordinace mozku,
- pracovního tempa a kapacity výkonu,
- emoční in/stability,
- úrovně sociální komunikace,
- úrovně samostatnosti,
- orientační úrovně smyslové percepce.

Některá SPC s ustavenou krajskou koordinátorkou (v kraji Plzeňském, Karlovarském, Královéhradeckém) psychologickou diagnostiku neprovádějí. Není zde obsazeno místo psychologa a služby jsou poskytovány psychology (nebo psychiatry?) z jiných institucí.

Diagnostické nástroje využívané v SPC v rámci psychologické diagnostiky:

Stanford-Binetův inteligenční test, IV. revize (R.L.Thorndike, E.P. Hagenová, J.M. Sattler, Psychodiagnostika s.r.o., Brno 1995)

Wechslerova inteligenční škála pro děti – WISC–III (D. Wechsler, autoři české verze: D. Krejčířová, P. Boschek, J. Dan, Testcentrum, Praha 2002)

SON-R 2 ½ -7 (P.J. Tellegen, J. Laros, autor české verze: D. Heider, Testcentrum – Hogrefe, Praha 2008)

Test kresby lidské postavy (Šturma, Vágnerová, Psychodiagnostika, Bratislava 1982)

Zkouška znalostí předškolních dětí (Matějček, Vágnerová, Psychodiagnostik a.s., Bratislava 1992)

Orientační test školní zralosti (Jirásek, Psychodiagnostika, Bratislava, 1992)

Reverzní test (Edfeldt, Psychodiagnostika s.r.o., Brno 1992)

Test obkreslování (Matějček, Vágnerová, Psychodiagnostika a.s., Bratislava 2002)

Test kresby lidské postavy (Šturma, Vágnerová, Psychodiagnostik a.s., Bratislava 1982)

Test struktury inteligence ISR (Anthauer, Psychodiagnostika a.s. Bratislava, 1988)

Obrázkový test profesionální orientace (Mezera, IPPP ČR, Praha 2005)

Zkouška čtení (Matějček, Šturma, Psychodiagnostika a.s., Bratislava, 1992)

Zkouška laterality (Matějček, Žlab, Psychodiagnostika a.s., Bratislava 1992)

Váňův inteligenční test – VIT (Váňa, Hrabal, Psychodiagnostika s.r.o., Brno)

B-J.E.P.I. Osobnostní dotazník pro děti (Psychodiagnostika Bratislava a.s., 1994)

Barevné progresivní matice (Raven, Psychodiagnostika, s.r.o., Brno 1991)

Woodcock Johnson IE (Woodcock Munoz Foundation, 2010)

Kaufmannova hodnotící baterie pro děti, K-ABC (Kaufman, Psychodiagnostika, s.r.o., Brno 2004)

Screeningové a posuzovací škály – CARS, CHAT, DACH

2.2.3 Které oblasti vyšetření zahrnuje komplexní vyšetření klienta s PAS v rámci speciálně pedagogické diagnostiky?

Speciálně pedagogické vyšetření v SPC je nejčastěji zaměřeno na posouzení:

- úrovně řečových dovedností,
- úrovně vizuopercepce a grafomotoriky,
- úrovně rozvoje vědomostí a dovedností vzhledem k věku klienta,

- úrovně znalostí vzhledem k zařazení klienta do výchovného a vzdělávacího zařízení,
- způsobu výchovného vedení dítěte v rodině,
- úrovně spolupráce s rodinou a zákonnými zástupci,
- úrovně spolupráce rodiny se školou (s výchovným zařízením),
- předpokladů pro event. integraci žáka v souvislosti se vzděláváním.

Souhrnně lze konstatovat, že **speciálně pedagogická diagnostika v SPC je zaměřena především za zjišťování úrovně psychomotorického vývoje, komunikačních a sociálních dovedností, funkčnosti a projevů klienta v běžném prostředí. Speciálně pedagogická diagnostika směřuje přímo k doporučení vhodných intervenčních – podpůrných opatření v souvislosti se vzděláváním, orientací klientů s PAS v sociálních vztazích a situacích.**

Diagnostické nástroje využívané v rámci speciálně pedagogické diagnostiky:

IPPP ČR	Edukačně-hodnotící profil dítěte s poruchou autistického spektra – do 7let	2004	Čadilová, Žampachová a kol.	0-7 let
	Edukačně-hodnotící profil žáka s poruchou autistického spektra - 8 – 15let	2005	Čadilová, Žampachová a kol.	8-15 let
MPSV, Praha	Psychoedukační profil pro adolescenty a dospělé (AAPEP)	2006	Mesibov, Schopler, Schaffer, Landrus překl. M. Jelínková	adolescenti a dospělí
Modrý klíč, Praha	Psychoedukační profil (PEP – R)	2000	E. Schopler, Překl. M. Jelínková	úroveň 6 měs.-7 let (12 let)
Portál	DACH, Dětské autistické chování in Diagnostika poruch autistického spektra	2006	Thorová	18 měs.-5 let
Jiné:	ADI-R, Autism Diagnostic Interview-Revised (<i>rozhovor s rodiči</i>)	1994	Lord, Rutter et al.	
	CARS, Childhood Autism Rating Scale, Škála dětského autistického chování (<i>screening</i>)	1988	Schopler, Reichler	
	CHAT, Checklist for Autism in Toddlers (<i>screening</i>)	1992	Baron-Cohen et al.	
	ADOS Autism Diagnostik Observation Schedule	1989	Lord et al.	
	A.S.A.S. The Australian Scale for Asperger's syndrom	1995	Garnett, Attwood	
	A.Q. test (Autism Spektrum Quotient)	2001	Baron-Cohen	

V tabulce jsou uvedeny nejčastěji využívané nástroje (screeningové, posuzovací a diagnostické) v rámci poruch autistického spektra. Kromě těchto nástrojů, zaměřených na postižení specifických poruch autistického spektra, využívají speciální pedagogové další diagnostické nástroje zejména zaměřené na posouzení funkcí klienta v souvislosti se vzděláváním. Následuje výčet dalších diagnostických nástrojů využívaných speciálními pedagogy pro diagnostiku klientů s PAS.

Test pozornosti d 2 (Brickenkamp, E. Zillmer, Testcentrum 2000)

Zkouška znalostí předškolních dětí (Matějček, Vágnerová, Psychodiagnostika a.s., Bratislava 1992)
Orientační test školní zralosti (Jirásek, Psychodiagnostika a.s., Bratislava, 1992)
Reverzní test (Edfeldt, Psychodiagnostika s.r.o., Brno 1992)
Rey-Osterriethova komplexní figura (Rey, Osterriteh, Psychodiagnostika s.r.o., Brno 1997)
Diagnostika SPU u adolescentů a dospělých osob (Cimllová a kol., IPPP ČR 2007)
Didaktické subtesty: Pokorná, Zelinková, Kubová, Žáčková, Michalová atd.
Diagnostika vývojových poruch učení (Novák, J., Psychodiagnostika s.r.o., Brno 1992)
Test obkreslování (Matějček, Z., Vágnerová M., Psychodiagnostika s.r.o., Brno 1992)
Test kresby lidské postavy (Šturma, Vágnerová, Psychodiagnostika a.s., Bratislava 1982)
Zkouška laterality (Matějček, Žlab, Psychodiagnostika a.s., Bratislava 1992)
Vyšetření matematických schopností u dětí (Novák 1997)
Kalkulie IV (Novák, Psychodiagnostika s.r.o., Brno 2003)
Barevná Kalkulie (Novák, Psychodiagnostika s.r.o., Brno 2001)
Testy dílčích funkcí: Sindelarová, Psychodiagnostika, 2007)
Portage (Boyd, Blum, Dětské centrum Paprsek, Praha)
Sociální příběhy (Elis, Fraser, Deb 1994)
Wadic (Wing 1996)

2.2.4 Jaké potřeby uvádějí krajské koordinátorky v oblasti provádění diagnostických činností?

Krajské koordinátorky aktuálně upozorňují na oblasti, kde postrádají diagnostické nástroje, které na trhu chybí. Jsou to: nástroje pro oblast emocionální, pro oblast sociálního citění, testy zaměřené na profesní orientaci, které by byly vhodné pro klienty s PAS, dále screeningové metody a posuzovací škály pro Aspergerův syndrom.

Krajské koordinátorky konkrétně doporučují doplnění nástrojů, či úpravy následujících diagnostických nástrojů:

- *DACH, CHAT, ADOS, A.S.A.S. , A.Q. test (máme jen převzaté),*
- *PEP-R - vyhodnocovač (je třeba jednoznačnější výklad,*
- *EHP do 7 let - jednoznačnější výklad pro hodnocení*
- *do elektronické podoby zpracovat vyhodnocování AAPEP*
- *EHP 8-15 je doporučeno přizpůsobit RVP pro ZV (v ročnících jsou odchylky, třeba opravit chybné výpočty, dále je doporučeno rozdělit diagnostiku na dvě části – konec 5. třídy a konec 9. třídy – nástup na SŠ),*
- *doplnění a úpravy čtecích textů – porozumění (např. zkouška čtení), textů pro psaní - některé testy mají zastaralé normy.*

2.2.5 Služby nejčastěji realizované krajskými koordinátorkami

Krajské koordinátorky uváděly výčet nejčastěji realizovaných služeb **pro klienty s PAS**. Vedle provádění komplexní diagnostiky klienta, jednoznačně převládá speciálně pedagogická intervence, která konkrétně zahrnuje: sestavování IVP a konzultace k IVP, skupinové a zejména individuální činnosti s klienty – u klientů s PAS je to konkrétně: nácvik denních režimů, sociálních dovedností, pracovních návyků, nácvik komunikace a alternativní komunikace (VOKS), aplikace metodiky strukturovaného učení.

Pro rodiče – zákonné zástupce jsou uváděny jako nečastěji realizované: individuální poradenská činnost (informace a konzultace, vypracování programů pro domácí prostředí, doporučení vhodných pomůcek, individuální sociálně právní poradenství), skupinová

poradenská činnost, organizace setkání rodičů (rodičovských skupin), realizace přednášek a seminářů.

Pro pedagogické pracovníky (pro školy) jsou krajskými koordinátorkami nejčastěji realizovány metodické konzultace k vypracování IVP, poradenské konzultace v souvislosti s řešením problémového chování žáků s PAS, konzultace k metodice strukturovaného učení u konkrétního žáka. Tato služby jsou poskytovány jak ambulantně tak, velice často, v terénu pedagogické praxe – přímo ve školách. Služby pro školy zahrnují i administrativní činnosti – zpracování písemných podkladů pro správní řízení (doporučení k integraci žáka s PAS), doporučení vzdělávání žáka s podporou asistenta pedagoga. Aktivita krajských koordinátorek zahrnují i činnosti vzdělávací (přednášky, semináře) pro pedagogy.

Se služeb realizovaných **pro další subjekty** je uveden poměrně bohatý výčet odborných činností krajských koordinátorek:

- přednášky pro lékaře,
- školení a odborná setkání pro pracovníky domovů sociálních služeb, stacionářů, speciálních škol,
- semináře k problematice PAS (např. pro VOŠ zdravotní, Vysočina Education),
- stáže a praxe pro studenty, konzultace k diplomovým pracím,
- organizace sourozeneckých skupin - besedy pro sourozence dětí s PAS s psychologem SPC,
- spolupráce se studenty Jihočeské univerzity - (pomoc při nácviu soc. dovedností v SPC, hlídání dětí rodičům při „auti“ schůzkách v SPC),
- organizace setkávání všech pedagogických asistentů regionu,
- metodická podpora pro jiná SPC, pro PPP, pro OSPOD,
- konzultace pro pracovníky ÚSP, stacionářů, konzultace pro OSPOD, pro soudy, sociální odbory, nestátní a neziskové instituce,
- zpracování vyjádření pro orgány OSPOD,
- zprávy z vyšetření pro řízení o přiznání příspěvku na péči,
- provádění depistáže (v ÚSP, v DD, ve stacionářích),
- osvětová činnost,
- organizace schůzek s odbornou náplní a konzultací s PPP, organizacemi rané péče, občanskými sdruženími (s cílem navázání kontaktů, objasnění cílů a postupů práce SPC, upřesnění jednotného postupu v péči o klienty s PAS.

2.2.6 Aktuální možnosti vzdělávání, zařazení a uplatnění žáků s PAS po ukončení PŠD

Krajské koordinátorky vesměs hodnotí možnost umístění žáků s PAS do střední školy jako uspokojivé, děje se tak převážně formou individuální integrace (např. Praha uvádí: „všichni žáci s PAS pokračují v některém typu SŠ, tj. ve školách praktických, odborných učilištích - včetně speciálních, SOŠ a G“. Obdobně i z kraje Jihomoravského je konstatováno že: „po ukončení PŠD se nám daří 90% klientů zařadit do SŠ“). Tento stav je vázán na kumulaci různých možností v souvislosti s vyšším počtem středních škol a odborných učilišť v Praze a v Brně. Naopak v některých krajích (např. Libereckém, Královéhradeckém) byl konstatován velmi malý výběr oborů vhodných pro žáky s PAS vzhledem k jejich specifickým potřebám (omezený výběr souvisí např. i s tím, že klienti nejsou schopni bydlet v internátu). Velmi rozdílné možnosti jsou i v jednotlivých částech regionu. Nejčastěji jsou v současné době žáci s diagnózou PAS po absolvování PŠD zařazováni do praktických škol (jednoletých i dvouletých). Spolupráce se daří i s gymnázii, pokud se jedná o žáky s Aspergerovým syndromem (bez výrazného problémového chování – zvláště potom bez agresivního chování).

Ke středoškolskému vzdělávání žáků s PAS, které je ukončené výučním listem, případně státní maturitní zkouškou se pozitivně staví zvláště soukromé střední školy (např. v Pardubickém regionu). **I dosud část klientů s PAS po absolvování povinné školní docházky zůstává v domácí nebo ústavní péči bez možnosti jiného zařazení.**

Koordinátorky uváděly následující nedostatky:

- chybí chráněná pracoviště a chráněné bydlení s asistencí,
- nedostatečné možnosti pracovního uplatnění a trávení volnočasových aktivit,
- chybí tzv. stacionáře pro denní či týdenní pobyt pro dospělé osoby s PAS (ty jsou stále odkázáni na péči stárnoucích rodičů).

Poznámka: konstatované nedostatky spadají do oblasti péče institucí v působnosti Ministerstva práce a sociálních věcí. Někde tyto služby poskytují nestátní neziskové organizace, jejichž dotace získávané ze státního rozpočtu nejsou dostatečné.

2.2.7 Spolupráce s poradenskými zařízeními a dalšími subjekty v kraji, koncepčnost zajištění služeb pro klienty s PAS

Spolupráce se školami a ostatními školskými poradenskými pracovišti hodnotí koordinátorky výrazně kladně. Konkrétně např. v Praze krajská koordinátorka poskytuje možnost odborných stáží pracovníkům SPC, PPP, výchovným poradcům, třídním učitelům a asistentům pedagoga. Dále také koordinátorka pravidelně navštěvuje odborné semináře pracovníků SPC a PPP v regionu, kde rozebírá požadovanou problematiku z hlediska psychologických a speciálně pedagogických aspektů. Obdobné aktivity v oblasti spolupráce v rámci rezortu školství jsou uvedeny i u dalších krajských koordinátorek. Spolupráce koordinátorek zahrnuje pravidelné návštěvy konkrétních škol, v nichž jsou integrováni žáci s PAS, v rámci metodických činností realizují přednášky a semináře, provádí analýzy konkrétních případů a další poradenskou a informační činnost. Častá jsou pravidelná setkávání pracovníků všech SPC v regionu společně s pracovníky ŠÚ (např. v Jihočeském kraji). Běžná a zavedená je už většinou i spolupráce s pediatry, pedopsychiatry a dalšími lékaři, logopedy v rámci kraje. Problémy v oblasti spolupráce nejsou konstatovány ani v souvislosti s aktivitami nestátních neziskových organizací a rodičovských iniciativ. Dle potřeby je realizována i spolupráce se stacionáři a ÚSP.

Nedostatky v koncepčním zajišťování služeb pro klienty s PAS a jejich zákonné zástupce spatřují krajské koordinátorky zejména v oblasti většinou nedostatečného personálního obsazení samotného „vlastního“ poradenského zařízení (nebo dalších školských poradenských zařízení v kraji) v souvislosti s velkým nárůstem počtu klientů a tím ke vzrůstající potřebě zajišťování podpůrných služeb (uvádí zejména kraj Plzeňský a kraj Liberecký).

2.2.8 Zhodnocení možností DVPP v problematice PAS v kraji

Krajské koordinátorky i další pedagogičtí pracovníci převážně využívají možností účasti na vzdělávacích aktivitách, které nabízí IPPP ČR, APLA Praha a jižní Morava, Autistik a zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků v krajích. Zároveň bylo koordinátorkami konstatováno, že často chybí finanční prostředky na DVPP (např. Jihočeský kraj).

Krajské koordinátorky a další poradenští pracovníci v krajích byli proškoleni v rámci kurzů pořádaných IPPP ČR ve spolupráci s CERMATEm v problematice přizpůsobení podmínek k maturitní zkoušce u žáků se speciálními vzdělávacími potřebami (zařazena byla i cílová

skupina žáků s PAS, lektorkou uvedeného kurzu je krajská koordinátorka Jihomoravského kraje).

V současné době v Plzeňském kraji probíhají vzdělávací akce – semináře na školách v rámci projektu Zkvalitnění a vyrovnání podmínek výchovy a vzdělávání dětí a žáků se specifickými vzdělávacími potřebami – s poruchami v oblasti autistického spektra. Projekt ESF OPVK č. CZ.1.07/1.2.03/01.000, realizuje SPC.

V kraji Libereckém prozatím z NIDV neproběhly žádné vzdělávací akce k problematice PAS v rámci DVPP. Aktuálně je probíhá projekt SPC Turnov - od října 2010 byly realizovány 4 přednášky k problematice PAS, pravidelně 1x měsíc probíhají praktické semináře pro pedagogy, asistenty pedagoga a rodiče, pracovníci poradenských zařízení kraje se mohou účastnit.

V rámci Pardubického kraje realizuje vzdělávání v oblasti problematiky PAS SPC SVÍTÁNÍ Pardubice, Centrum celoživotního vzdělávání Pardubice, dále jsou zde navázány kontakty s rodiči, které z hlediska soukromé iniciativy pořádají tematická setkání např. v prostředí mateřských školek, stacionářů apod.

I SPC Jihlava provádí základní proškolení v problematice PAS (cca 8-10 seminářů ročně, v budově SPC i pro celé pedagogické sbory přímo na školách). Pedagogové SPC jsou i lektory akreditovaného kurzu pro asistenty pedagoga a falších (Vysočina Education – Jihlava, Fakta Žďár n.Sázavou – akreditovaný kurs „Jak pomoci dětem s autismem“).

Vzdělávací aktivity pro pedagogy škol v problematice PAS probíhají i v rámci dalšího projektu ESF, který je realizován v rámci Jihomoravského kraje, do projektu jsou zapojeny prostřednictvím krajských koordinátorek i další kraje – Jihočeský, Olomoucký, Moravskoslezský, Zlínský, Vysočina.

2.2.9 Aktuální problémy a nedostatky v zajišťování služeb asistentů pedagoga pro žáky s PAS

Podle zkušeností krajských koordinátorek, lze problémy se zajišťováním asistentů pedagoga pro žáky s PAS shrnout do následujících bodů:

- systémové nedostatky – asistenti jsou přidělováni na základě rozhodnutí komise KÚ (postup jednotlivých KÚ je odlišný), kritéria podpory by měla být stanovena na základě jednotné metodiky, dle stupně postižení a míry funkčnosti klientů,
- neexistující adresář či zdroj vyhledávání uchazečů o tuto práci (chybí „organizace, systém“, který by „evidoval, nabízel“ zájemce o tuto práci),
- problematiku je motivace asistentů pedagoga k vykonávání této práce (je to obecný problém - není dostatek osob, které chtějí pracovat ve funkci asistenta pedagoga. Pokud se osoba najde, nemá často patřičnou kvalifikaci. Často se jedná o učitelky v důchodovém věku, zejm. v MŠ nebo o pracovníky bez zkušeností se vzděláváním dětí a žáků),
- finanční ohodnocení práce asistenta pedagoga je nízké v kontrastu s vysokými nároky na odbornost a připravenost pro řešení závažných problémů,
- převládá spíše krátkodobá motivace k výkonu tohoto povolání (časté změny asistentů - obvykle odchází z finančních důvodů na lépe placená místa),
- nízký profesní statut asistenta pedagoga (pokud již asistent pracuje, nebývá vždy dobrá jeho pozice a postavení - nejasné kompetence, značná míra zatížení, a opět nízké ohodnocení),
- zvýšený počet požadavků na přidělení finančních prostředků na asistenty pedagoga vede často ke krácení úvazků asistenta pedagoga - až k absurdně nízkým úvazkům, které v důsledku a v praxi směřují spíše k formálním než k funkčním opatřením.

Vzhledem k minimálním úvazkům, které jsou často přiznávány, je obtížné zajistit pracovníka s odpovídající kvalifikací,

- nedostatek financí na asistenty pedagoga je řešen osobními asistenty, které hradí rodiče klientů – náklady často přesahují přiznané sociální podpory,
- nejasná je metodika získávání finanční podpory v jednotlivých případech do jednotlivých škol.

Na druhé straně krajské koordinátorky konstatují, že někde není problém se zajišťováním asistenta pedagoga (Jihočeský kraj) a že se KÚ řídí doporučením SPC ke zřízení funkce asistenta pedagoga (Karlovarský kraj, Pardubický kraj). V kraji Ústeckém upozorňuje koordinátorka na absolutní doporučování asistenta pedagoga ke každému klientovi s PAS ze strany zdravotnických pracovníků – lékařů a pracovníků APLA.

2.2.10 Hodnocení pracovních podmínek krajských koordinátorek

V hodnocení pracovních podmínek se koordinátorky zaměřily zejména na podmínky personální, prostorové a materiální. Je logické, že konkrétní podmínky určitého školského poradenského zařízení je třeba řešit individuálně se zřizovatelem, perspektivně i dle podmínek, které budou dány **připravovanými standardy školských poradenských zařízení**.

Souhrnně zde upozorníme na některé aktuální problémy:

- minimální časový a faktický prostor pro práci s rodinami žáků s PAS,
- malý prostor pro demonstraci speciálních pomůcek, postupů a metod pro rodiče, učitele (hl.m.Praha),
- nevyhovující kapacita personální (vlivem osvěty stoupá počet žádostí o vyšetření z důvodů susp. PAS, probíhá náročná diagnostika – výsledek 80 % žádostí jsou jiné poruchy (vývojová dysfázie, dyspraxie, poruchy chování, psychiatrické diagnózy – upozornění Středočeský kraj)),
- není vymezen úvazek krajské koordinátorky v rámci úvazku speciální pedagožky, psycholožky školského poradenského zařízení, omezené možnosti činností v terénu
- chybí služební vůz (SPC využívá buď hromadnou dopravu nebo soukromá osobní vozidla Vysočina, Olomoucký kraj),
- málo finančních prostředků na výjezdy, na další vzdělávání pedagogických pracovníků, na vybavení pomůckami, testy, na platy ostatních pracovníků v SPC (normativ nepočítá s administrativními pracovníky, uklízečkou - upozorňuje např. Ústecký kraj). Materiálově je péče o klienty s PAS velmi náročná a většinu pomůcek si vyrábíme svépomocí. Pomůcky pro klienty s PAS, které jsou na trhu jsou velmi specifické a nákladné (Královéhradecký kraj),
- mnoho klientů v péči – v důsledku toho není prostor klienta provázet, omezené jsou i možnosti intenzivní individuální péče (Karlovarský kraj, Olomoucký kraj),
- z hlediska stanovování psychologické diagnostiky u žáků s PAS má SPC navázány kontakty s klinickými psychology a dětskými psychiatry (optimálnější by se jevila přítomnost psychologa přímo v SPC Pardubický kraj),

Koordinátorky doporučují řešit financování SPC jednotným předpisem - stanovenou metodikou (z MŠMT). V současné době je financování SPC pro KÚ nejasné a tedy nejednotné.

2.2.11 Projekty ESF zaměřené na klienty s PAS s účastí krajských koordinátorek

Plzeňský kraj

- Zkvalitnění a vyrovnání podmínek výchovy a vzdělávání dětí a žáků se specifickými vzdělávacími potřebami – s poruchami v oblasti autistického spektra na školách Plzeňského kraje. Projekt ESF OPVK č.CZ.1.07/1.2.03/01.000. Podle aktuálních informací byl radou Plzeňského kraje schválen navazující projekt Prohloubení a rozšíření podmínek edukace dětí s poruchami autistického spektra ve školách Plzeňského kraje, odborné a specifické vzdělávání pedagogických pracovníků v oblasti PAS a posílení kompetencí rodičů dětí s autismem, který bychom chtěli realizovat od dubna 2011.

Liberecký kraj

- Děti a žáci s autismem“ – www.autismus-liberec.cz (SPC při ZŠ Turnov - globální grant)
- Podpora poradenských služeb v Libereckém kraji (KÚ Liberec – OŠMT Libereckého kraje)
- Expresivní terapeutické metody – cesta ke změně v institucionální výchově (UP Olomouc)

Pardubický kraj

- Projekt ESF registrační číslo: CZ.1.07/1.2.13/02.0004, název projektu: Učit (se) nás baví...!

Kraj Vysočina

- Projekt MŠ a SPC Jihlava – vydání 9 metodických brožur pro rodiče a pedagogy (1 z nich pro PAS), 5 doplňkových terapií pro klienty SPC (trampolinink, arteterapie, herní terapie, ITC terapie, logopedie)
- Projekt ZŠ speciální Jihlava – přístavba a zahájení činnosti Praktické školy + nové prostory pro anti-třídu
- projekt APLA Vysočina – výstavba a zahájení činnosti Integračního centra Sasov pro osoby se sníženou schopností orientace (upřednostnění klientů s PAS)

Jihomoravský kraj

ZŠ, Brno, Štolcova 16 je realizátorem dvou projektů ESF:

1. Další vzdělávání pedagogických pracovníků v oblasti práce se žáky s autismem (červenec 2009 – červen 2012) – spolupráce krajských koordinátorek Jihomoravského kraje, Vysočiny, Jihočeského, Olomouckého, Zlínského a Moravskoslezského kraje.

2. Odstraňování bariér při vzdělávání žáků s autismem – metodická podpora pedagogů a rodičů (únor 2010 – červen 2012)

2.2.12 Aktuální problémy k řešení v oblasti vzdělávání a poradenských služeb pro klienty s PAS

Uvádíme formulace problémů a podněty od krajských koordinátorek:

- nedostatek pracovních příležitostí pro klienty s PAS,
- nedostatek volnočasových aktivit pro klienty s PAS,
- nedostatek speciálních domovů mládeže pro studenty s PAS ve větších městech, kde jsou obory studia, ve kterých student s PAS projevuje nadprůměrné schopnosti, a který žije ve venkovských lokalitách,
- nedostatečná obeznámenost klinických psychologů a psychiatrů s diagnostikou PAS, posun v rámci lepší informovanosti rodičů i odborníků vede paradoxně k vysokému výskytu „pseudodiagnóz“, diagnostikovaných dle sekundárních příznaků různými subjekty,
- nedostatečný počet odborných pracovníků (psychologů a speciálních pedagogů.) ve školském poradenském zařízení s krajskou koordinátorkou a v dalších poradenských zařízeních v kraji (doporučeno zejména zvýšit počet speciálních pedagogů SPC, kteří poskytují služby klientům s PAS, je třeba vzít v úvahu složitost a nutnost atypických řešení situací ve vzdělávání žáků s PAS, výrazně vyšší časová náročnost práce s

- klienty s PAS - stanovit konkrétní počet klientů na jednoho pracovníka, není možné splnit ani požadavek 2x za rok kontakt s klientem – vyhláška?),
- omezené finanční možnosti pro lepší materiální vybavení pomůckami, literaturou atd.,
  - zajistit poskytování komplexnosti služeb – možnost mít další odborníky (například terapeutů), další prostory k poskytování služeb,
  - vytvořit systém k zajišťování asistentů pedagoga, vyžadovat orientaci v dané problematice,
  - nutno více podpořit finančně i odborně vzdělávání pracovníků SPC, učitelů,
  - není systémově zajištěno vzdělávání rodičů,
  - ještě stále nedostatek asistentů pedagoga – finančního krytí služeb,
  - vznik tříd pro děti s Aspergerovým syndromem,
  - nedostatek podporovaného bydlení pro klienty s PAS po ukončení školní docházky (ústavní péče je nevhodná – nedostatek personálu...),
  - v kraji chybí terapie sociálního chování (behaviorální terapeut)
  - v oblasti sociálně právního poradenství – větší možnost ovlivnění řízení o přiznání Příspěvků na péči u PAS (klienti jsou výrazně poškozováni nastaveným systémem)
  - nevyváženost služeb pro klienty s PAS v rámci ČR,
  - zcela odlišné podmínky pro práci odborných pracovníků v jednotlivých SPC pro PAS (materiální vybavení, platové ohodnocení – 13. resp. 12. platová třída), z toho vyplývající kvalita poskytované péče,
  - často chybí odborná a kvalifikovaná raná péče pro děti s PAS,
  - není dostatečně řešena otázka kam po ukončení středního vzdělávání, nedostatek prac. příležitostí, chráněné bydlení, podporované služby.....,
  - stále chybí adekvátní diagnostické nástroje,
  - malá nabídka DVPP v problematice PAS pro pedagogy z běžných ZŠ, zejména otázky problémového chování, nácvik komunikačních a sociálních dovedností, sexuální výchova v závislosti na typu PAS),
  - chybí speciální učebnice pro žáky s PAS, speciální pomůcky – krabice, šanony, obrázkové systémy, předmětové systémy
  - do budoucna potřeba soustředit pozornost na zajišťování individuálních terapií, nácviků sociálních dovedností.

3 ZÁVĚRY A DOPORUČENÍ

- 1) Celkový počet klientů s PAS v České republice se od roku 2001 do roku 2009 zvýšil ze 758 klientů v roce 2001 na 3361 klientů v roce 2009, tj. 2603 klientů (343%).
- 2) S rozvojem a zpřesněním diagnostiky PAS (diagnóza stanovena už v předškolním věku) došlo mezi lety 2006 až 2009 k nárůstu počtu klientů ve věkové skupině šest až devět let (32% z celkového počtu klientů s PAS).
- 3) Celkový počet dětí/žáků s individuální integrací se mezi lety 2006 a 2009 zvýšil o 8%. Celkově bylo v roce 2009 individuálně integrováno 46% celkového počtu klientů s PAS.
- 4) Celkový počet speciálních tříd určených pro děti/žáky s PAS vzrostl od roku 2001 o 134 tříd, na celkových 159 tříd v roce 2009.

- 5) Celkový počet asistentů pedagoga se zvýšil z 27 v roce 2001 na 905 v roce 2010, tj. o 878 (zvýšení o 3251%). Pozice asistenta pedagoga pro klienty s PAS jsou zřizovány ve všech krajích ČR.
- 6) Počet klientů školských poradenských zařízení (PPP a SPC) s PAS se meziročně (k 30. 9. 2010) zvýšil ve všech krajích ČR z 2615 na 3212 klientů, tj. o 597 klientů, což představuje nárůst o 23% za poslední rok.

Vzhledem k výsledkům provedeného šetření (dokládajícím vzrůstající počet klientů s PAS a definujícím jejich potřeby) **doporučujeme:**

- i nadále rozšiřovat a zkvalitňovat služby pro klienty s PAS v krajích, zejména v souvislosti s jejich vzděláváním a současným zajišťováním nutných podpůrných opatření,
  - ze strany IPPP ČR dále metodicky podporovat služby krajských koordinátorek, které pracují v rámci poradenského systému ve školství ve všech krajích ČR.
- 1) Navrhnout koncepční a systémové řešení služeb v rámci krajů spojené s trendem vzrůstajícího počtu klientů s PAS, co nejvíce eliminovat nevyváženost služeb pro klienty s PAS v rámci krajů ČR.
  - 2) Konkrétní podpora krajských koordinátorek by měla být zaměřena na provádění diagnostiky v souvislosti se vzděláváním a sociálním uplatněním klientů s PAS (doporučit vhodné nástroje pro oblast emocionální, sociálního citění, testy zaměřené na profesní orientaci, které by byly vhodné pro klienty s PAS, dále zajistit požadované screeningové metody a posuzovací škály, zajistit požadované úpravy EHP do 7 let a EHP 8 – 15).
  - 3) Věnovat zvýšenou pozornost zajišťování odborné a kvalifikované rané péče o děti s PAS a dále o klienty s PAS po ukončení povinné školní docházky, kteří jsou v současné době „neumístitelní“.
  - 4) Zlepšit systém k zajišťování asistentů pedagoga.
  - 5) Navrhnout systém vzdělávání rodičů klientů s PAS
  - 6) O zlepšení finančních podmínek v poskytování poradenských služeb a v rozšiřování nabídky programů v rámci DVPP se snažit i prostřednictvím zapojování do projektů ESF (globálních grantů krajů i individuálních projektů národních).
  - 7) Vytvářet a zajišťovat speciální učebnice pro žáky s PAS a další speciální pomůcky - obrázkové systémy, předmětové systémy.
  - 8) Prostřednictvím krajských koordinátorek a ve spolupráci se zainteresovanými subjekty v kraji postupně řešit specifické konkrétní problémy týkající se:
    - nedostatku pracovních příležitostí pro klienty s PAS,
    - nedostatku volnočasových aktivit pro klienty s PAS,
    - nedostatku chráněného bydlení pro klienty s PAS,
    - nedostatečného počtu odborných pracovníků ve školském poradenském zařízení s krajskou koordinátorkou a v dalších poradenských zařízeních v kraji,

- poskytování komplexnosti služeb s možností služeb dalších odborníků (například terapeutů), zajišťování dalších prostorů k poskytování služeb,
- zajišťování dostupné odborné rané péče pro děti s PAS.